

Vrouwenkiesrecht

Aletta Jacobs

en

Frederike van Balen-Klaar

Uitgeverij Diderot

Vrouwenkiesrecht

Inleiding	5
Het belang van het kiesrecht voor de ongehuwde vrouw	17
Het kiesrecht en de gehuwde vrouw	33
Welk belang heeft de maatschappij bij de invoering van vrouwenkiesrecht?	47
De bezwaren tegen vrouwenkiesrecht weerlegd	59
Vrouwenkiesrecht in verschillende landen	73

Inleiding

“De afgevaardigde, die prijs stelt op zijn mandaat, moet bewust of onbewust, letten op hen, die bij de stembus invloed hebben, en het is onmogelijk dat de Kamer doorgaand even goed kan letten op de belangen van hen, die geen stem hebben.”

Van Houten. Vragen des Tijds, 1881.

“Het is onmogelijk op onpartijdige wijze voor de belangen van het geheele volk te zorgen, als de Kamerleden niet de zekerheid hebben, dat alle deelen van het volk zich van hun standpunt uit door middel van het stembiljet in de Kamer kunnen uitspreken.”

Jhr. de Savornin Lohman.

Handelingen van de Tweede Kamer 1886/1887.

Deze twee uitspraken, door bekende Staatsmannen geuit, toonen duidelijk het belang van het kiesrecht voor den bezitter aan. Gemakkelijk zouden vele dergelijke uitspraken van buitenlandsche Staatslieden nog daaraan toegevoegd kunnen worden, uitspraken die allen op de een of andere wijze doen uitkomen, dat de belangen van hen die geen kiesrecht bezitten, gerust kunnen worden verwaarloosd, omdat de niet-kiezers op geenerlei wijze bij machte zijn de regeeringspersonen over die verwaarloozing ter verantwoording te roepen.

Wel is waar mag de afgevaardigde bij de uitoefening van zijn taak slechts letten op het belang van den Staat, wanneer hij zijn stem gebruikt tot het invoeren van nieuwe, of het afbreken van oude wetten en maatregelen, maar des heeren van Houten's uitspraak, hier boven afgedrukt, maakt het in korte woorden duidelijk, dat een Volksvertegenwoordiger, die prijs stelt op zijn mandaat, bewust of onbewust heeft te luisteren naar de wenschen

zijner kiezers, dat hij die wenschen en belangen in de eerste plaats heeft te behartigen, omdat hij anders kans loopt bij de volgende verkiezing zijn zetel aan een ander te moeten afstaan. Men behoeft ook maar eenigen tijd de verslagen van de Tweede Kamer en Gemeenteraadszittingen te volgen, om voorbeelden in overvloed te hebben die bewijzen, dat de leden dier lichamen, die daar zitten om voor 's lands of gemeentebelangen te waken, daar in de eerste plaats—enkelen uitgezonderd—zorgen voor de belangen van hen, aan wie zij bij de stembus hun mandaat danken. Op het belang dat de kiezer bij het kiesbiljet heeft, berust dan ook in alle landen elke kiesrechtuitbreiding.

De groote beteekenis van het kiesrecht voor de bezitters, vooral zolang zij met uitsluiting van anderen, dit recht als een voorrecht bezitten, wordt door de bezitters maar al te goed begrepen. De tegenstand, dien meestal elke uitbreiding van kiesrecht van de zijde der kiezers ondervindt, vindt hierin zijn oorzaak. Men deelt een voorrecht niet graag met anderen, vooral niet als het daardoor steeds meer van zijn waarde inboet. Hoe beperkter toch het kiesrecht, des te grooter is zijn beteekenis. Uitbreiding van kiesrecht komt alleen dan tot stand, wanneer door een groot aantal niet-kiezers de uitbreiding dringend geëischt wordt en een of ander invloedrijke politieke partij, die dan in den regel niet aan het bewind is, zich er voor verklaart en later, als de regeering in hare handen komt, wel gedwongen wordt de gedane belofte na te komen.

In den regel wordt overal elke kiesrechtuitbreiding zoo lang mogelijk tegengehouden en wordt zij den regeerders als het ware afgedwongen. Herhaalde malen ging zoo'n afdwinging met brandstichten en bloedvergieten gepaard, of, zooals o.a. nog dit jaar in België geschiedde, gaat men tot een algemeene werkstaking over, die het land millioenen kost. Ons land heeft, dank zij den kalmen aard onzer landgenooten, nooit

zulke heftige tooneelen voor een kiesrechtuitbreiding beleefd; ook hebben onze politici nooit tot het uiterste oogenblik gewacht, voor zij een nieuwe groep kiezers tot de stembus toelieten. Met langzaam tempo is het mannenkiesrecht in ons land steeds uitgebreid en staat thans het algemeen mannenkiesrecht hier voor de deur.

Elke uitbreiding van mannenkiesrecht maakt den toestand voor de vrouw slechter. Dit ligt voor de hand. Door het leger der kiezers, der machthebbenden, te versterken, maakt men de positie der uitgesloten machtelooser. Met voorbeelden aan de praktijk ontleend, is dit trouwens aantoonbaar. Niet alleen in andere landen is geconstateerd, dat elke uitbreiding van mannenkiesrecht de rechten der vrouwen heeft bekort en dat in de landen met algemeen mannenkiesrecht de wettelijke positie der vrouwen het slechtste is, maar ook voor ons land geldt dat—vooral met betrekking tot haar recht op arbeid, haar recht om in eigen onderhoud te voorzien—de vrouw, telkens als een nieuwe groep kiezers tot de stembus werd toegelaten, een deel van hare vrijheid moest inboeten. Zoo werd zij uit een heele reeks beroepen, waarin zij zich met moeite een plaats had weten te veroveren, verdreven en werden andere, nog vóór zij er kon binnentreden, wettelijk voor haar gesloten.

Maar ook, hoe meer de vrouw in haar strijd voor kiesrecht geïsoleerd staat, des te moeilijker wordt het voor haar dit recht te veroveren. Niet alleen moet zij dan steeds meer kiezers winnen voor haar eisch; moet zij een steeds grooter wordende schare mannen overtuigen, dat het in het belang is der maatschappij als “alle deelen van het volk zich door middel van het stembiljet kunnen uitspreken,” maar zij vindt ook bij de Afgevaardigden in het Parlement niet zoo gemakkelijk gehoor, eensdeels omdat die heeren dan zooveel meer tijd noodig hebben om de grieven aan te hooren van hunne grooter groep kiezers, immers “de afgevaardigde die prijs stelt op zijn mandaat moet letten op hen, die bij de stembus invloed

hebben," anderdeels, omdat de steeds dringender wordende eisch naar uitbreiding der sociale wetgeving, dan nog meer tijd van de heeren zal in beslag nemen en er nog minder gemakkelijk toe zal worden overgegaan om de wetgevende machine voor een tijd lang stop te zetten, alleen om vrouwenkiesrecht in te voeren. En het is juist die sociale wetgeving, die de meeste vrouwen de oogen geopend heeft, om haar de waarde van het kiesbiljet te doen zien. De groote beteekenis die het kiesrecht voor den bezitter heeft, komt bij sociale wetgeving het duidelijkst aan het licht.

Wel wordt dikwijls door bezitters van het kiesbiljet beweerd, dat de niet-bezitters er een te groote waarde aan hechten, dat de macht er van schromelijk wordt overdreven, dat men door middel van het kiesbiljet geen wet tot stand kan brengen, of de invoering van ongewenschte maatregelen kan tegengaan, maar dezulken toonen alleen dat zij van hun kiesbiljet nog nooit een goed gebruik hebben gemaakt. Wanneer men het kiesbiljet uit een individueel oogpunt beschouwt en er een individueel gebruik van maakt, dan kan er geen groote kracht van uitgaan. Een enkel op zich zelf staand persoon kan met zijn kiesbiljet niet veel tot stand brengen. Eerst als een min of meer groote groep kiezers er een gezamenlijk gebruik van maken, komt de groote macht van het kiesbiljet duidelijk aan het licht. Om daarvan een goed voorbeeld te hebben, ga men slechts na wat de werklieden in ons land, sedert zij in 1887 voor een deel en in 1896 voor een grooter deel tot de stembus werden toegelaten, in dien betrekkelijk korten tijd met dat stembiljet reeds tot stand hebben gebracht. Vóór dien tijd was het alsof de regeering de belangen en behoeften der werkliedenklasse niet kende, en wat sterker is, het was alsof de werklieden zelve toen hunne belangen niet begrepen. Eerst na de werklieden, zij het dan nog slechts voor een deel, tot de stembus werden toegelaten, begonnen in ons land de vakorganisaties eenige beteekenis te krijgen. In organisatie, in een gezamenlijk

optreden voor gezamenlijke belangen, wordt aan het kiesbiljet de kracht verleend. In zulk een organisatie kunnen gemeenschappelijke belangen onderling worden besproken en in duidelijk geformuleerde eischen worden belichaamd, die dan bij de stembus gewicht in de schaal leggen, omdat zij dan komen van een groote groep kiezers, die het gezamenlijk in de macht hebben om den afgevaardigde zijn zetel te doen behouden of hem te doen vallen. De reeks wetten en bepalingen, die de werklieden in ons land aan het bezit van het kiesbiljet danken, hebben tal van groote verbeteringen in hunne wettelijke en maatschappelijke positie aangebracht, terwijl zij aan dat bezit ook danken, dat de regeering en de gemeenteraden, waar die zelf als werkgever optreden, op weg zijn modelwerkgevers voor hen te worden.

Doch buiten en behalve deze tastbare voordeelen, die het kiesrecht met zich brengt, moet men er ook nog in anderen zin groote beteekenis aan hechten. Zoo bezit het een groote opvoedende kracht. Al heel spoedig ziet elke kiezer in, dat hij als alleenstaand persoon met zijn kiesbiljet niet veel kan uitrichten, en daarom gaat hij er toe over zich bij een bestaande organisatie aan te sluiten. En mocht hij zelf dit belang niet spoedig genoeg inzien, dan zijn de organisaties daar om hem er van te overtuigen, want elke organisatie wenscht een groot aantal leden, vooral als deze het kiesrecht hebben en bij de verkiezingen de macht der organisatie kunnen vergrooten. Het is natuurlijk hier niet de plaats om in den breedte aan te toonen, waardoor het lid zijn van eene organisatie uit zich zelf al reeds opvoedend werkt. In het gezin kan men tot huiselijke deugden worden opgevoed, in het vereenigingsleven doet men meestal de indrukken op, die iemand tot een goed maatschappelijk mensch vormen. Het "allen voor een en een voor allen," dat zich verder moet strekken dan tot eigen familiegroep, leert men in hoofdzaak alleen buiten het gezin en het meest in het vereenigingsleven.

Men kan echter aan het kiesrecht ook nog eene symbolische beteekenis toekennen. Het kiesrecht stempelt den bezitter tot een vrij, een mondig burger. Het verheft hem boven zijn niet-kiesgerechtigden medeburger, die als geestelijk minderwaardige, niet in staat wordt geacht zijn kiesrecht naar behooren te kunnen vervullen.

Tot zulke niet-kiesgerechtigde burgers, tot zulke minderwaardigen in den lande, behooren in Nederland alle vrouwen. Toch mag daaruit niet de gevolgtrekking gemaakt worden, dat men de vrouwen in het algemeen geestelijk zoo minderwaardig beschouwt, dat men haar niet in staat acht het kiesrecht naar behooren te vervullen. Veeleer moet het niet-kiesgerechtigd zijn worden toegeschreven aan het feit dat de vrouwen, door den ontwikkelingsgang der maatschappij, buiten het politieke leven zijn geraakt en dat er tot voor betrekkelijk korten tijd geen sterke drang uitging van de vrouwen om er weder in te worden opgenomen.

Wel waren er in de laatste eeuwen in alle landen vrouwen, die inzagen van welk groot belang het voor de vrouw en de maatschappij was als mannen en vrouwen samen de belangen van den Staat regelden, maar dit waren altijd op zich zelf staande personen, die er niet in slaagden genoeg geestdrift te wekken om vereenigd voor dit recht te gaan strijden. Voor een deel was dit een gevolg van de toen bestaande maatschappelijke toestanden, die zoo geheel anders waren als nu; de vrouw was daardoor te veel aan haar huis gebonden om zich met zaken, het algemeen belang betreffende, veel in te laten. Toch hebben in het laatst der 18de eeuw reeds een aantal Fransche vrouwen, onder leiding van de schoone, later onthoofde, Olympe de Gouges, eenigen tijd zeer krachtig voor vrouwenkiesrecht gestreden. Uit dien tijd dateeren ook twee geschriften, de een van den Franschen Staatsman, Condorcet, die even als in zijn vlugschrift ook in het Fransche Parlement de toelating der vrouwen tot de

stembus op zeer deugdelijke gronden verdedigde; de ander van Mary Wollstonecraft, die in Engeland voor de rechten der vrouw een zeer krachtig schriftelijk pleidooi hield. Beide geschriften zouden nog door de verdedigers der politieke rechten der vrouw met vrucht kunnen worden aangehaald.

Toch moesten er blijkbaar nog andere dingen gebeuren om de vrouwen te doen inzien dat zij tegenover de maatschappij verplicht waren, medezeggenschap te verlangen bij het maken der wetten. En zoo duurde het tot het midden der 19e eeuw alvorens er ergens een georganiseerde vrouwengroep voor hare politieke ontvoogding begon te strijden. Amerika ging voor. Het waren vrouwen, strijdende voor de afschaffing der slavernij, die het eerst hare machteloze positie voelden, zoolang zij allen rechtstreekschen invloed op de wetgeving misten. Deze vrouwen en zij die den oorlog aan de alcohol-dranken verklaard hadden, wisten genoeg bezieling te wekken om den indruk van de eerste openbare vergadering voor vrouwenrechten, die in 1848 te Seneca Falls gehouden werd, blijvend te maken. Uit de eerste strijdsters voor vrouwenkiesrecht in Amerika zijn de namen van Lucretia Mott, Lucy Stone, Elisabeth Cady Stanton en Susan B. Anthony het best bekend.

Na Amerika volgde weldra Engeland. Het waren de gruwelen in den Krimoorlog, door Florence Nightingale aan het licht gebracht, en later het lijden en de ontberingen in den opstand in Britsch-Indië geleden, waardoor de oogen van sommige vrouwen in Engeland het eerst geopend werden voor het belang van invloed op het staatsbeleid. Later, toen in 1857 in het Engelsche parlement de wet op echtscheiding werd aangenomen, die nog van kracht is, waarbij een ongelijke maatstaf voor zedelijkheid voor man en vrouw werd afgekondigd, zoodat handelingen door de vrouw bedreven reden tot echtscheiding geven, terwijl diezelfde handelingen door den man ongestraft kunnen worden verricht, toen gingen